

Matjaž Brojan

ČARNI
SVET MOJIH
PRABESED

*Dokumenti slovenskega pismenstva
v rezbarjeni podobi*

Matjaž Brojan

ČARNI SVET MOJIH PRABESED

*Dokumenti slovenskega pismenstva
v rezbarjeni podobi*

Založil in izdal avtor

Fotografije: Primož Hieng, Igor Modic, Matjaž Brojan

Priprava gradiva: Vera Vojska

Oblikovanje in priprava za tisk: Imprimio

Tisk: Media Print Gostič d.o.o.

Naklada: 500 izvodov

Prva izdaja: marec 2015

Domžale, 2015

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

930.85(497.4)
745.51(497.4):929Brojan M.

BROJAN, Matjaž

Čarni svet mojih prabesed : dokumenti slovenskega pismenstva v
rezbarjeni podobi / Matjaž Brojan , [fotografije Primož Hieng, Igor Modic,
Matjaž Brojan]. - 1. izd. - Domžale : samozal., 2015

ISBN 978-961-283-263-6

278379776

O LIPAH, KI ŠELESTIJO PRVE SLOVENSKE BESEDE

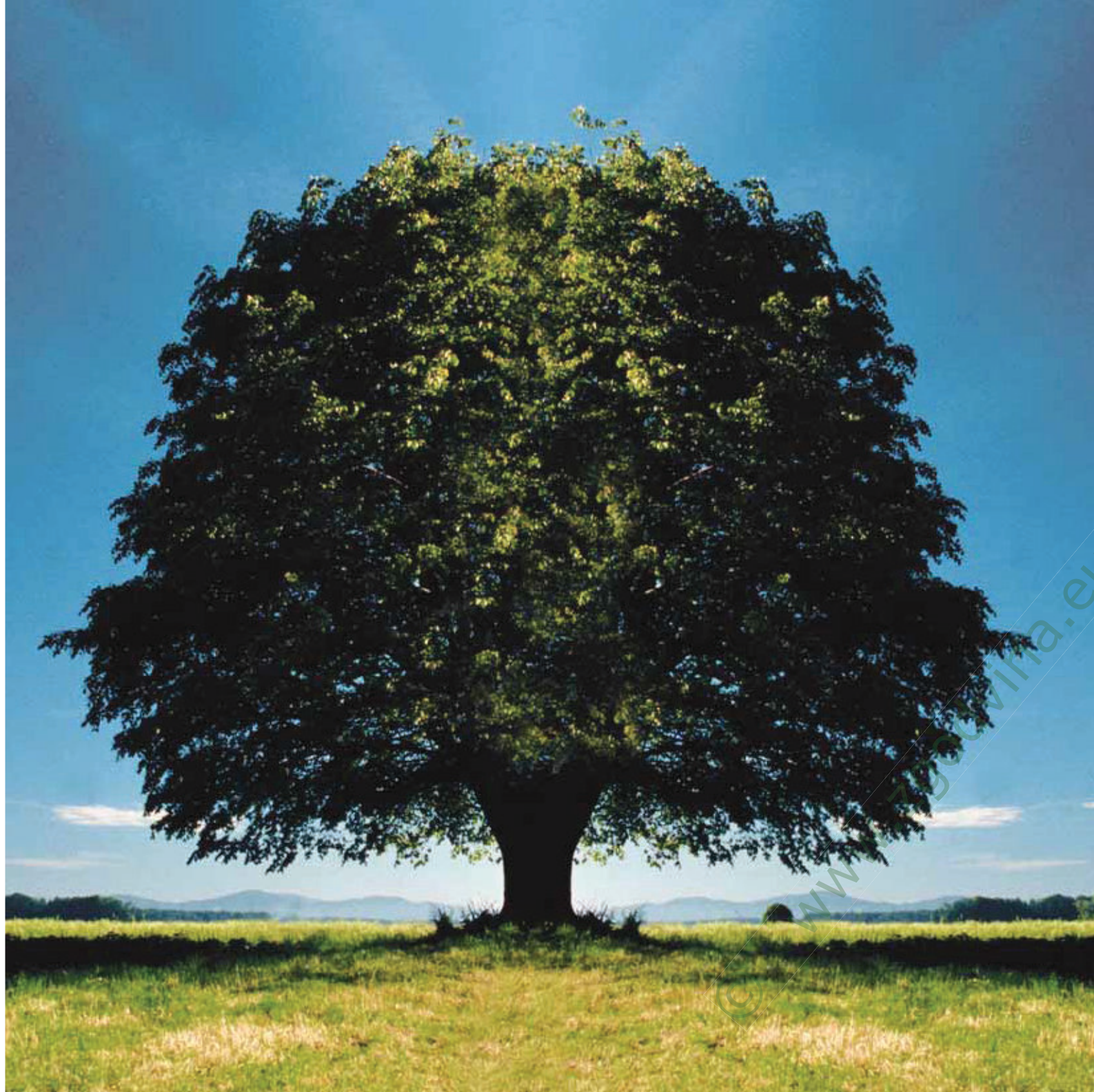
Lipa. In veter

Od koder koli pridem, vedno pogledam drevored in zme-
raj jo vidim prvo, ki sred polja počasi deli modrosti ti-
šine, sladek blag vonj tik pred poletjem, prijetno senco
za popotnika makadama, tam, kjer se pot prevesi proti severu.
Ostrina dlet potrjuje zamisel, ki rojeva vztrajnost gibov v be-
sedilu prastare vere - vere v besede. Te močne stvari so pov-
zele izpoved in razmišljanja zapisovalca, meniha, ki ga oživ-
lja Matjaž, ker drugače ne gre. In še en, mogoče ključen
vzvod, povezan s tistim vetrom, ki nosi besede z juga skozi
krošnje lip - vonj njihovega telesa, ki človeka ne spusti, zato
reže in reže, ker z vsakim vrezom vdihne ta čudoviti vonj
nekje med čajem in mažo za nemirnega duha.

Besede

Vbesedo je človek posvečen, to potrjuje Matjaž. Posve-
titev je trajna, ker besede nimajo trajanja in včasih iz-
zvenijo, še preden jih dobro razumemo. So zvoki go-
vora, misli brez glasu, sled sepije ali želodove tinkture, izkle-
sane v kamen dobijo večnost in vrezane v lipovino postane-
jo kot meso, organske, mehke. Ko jih bere Matjaž, ki jih je
že tolikokrat prebral, kolikokrat je že prebral vsako črko po-
sebej in vsako besedo skupaj, da jih pozna na pamet? Zakaj
jih je vrezal v telo lipe, potem ko ga je zmočil z refoškom?

Zato, ker so lipe njegov dom, njegovo pribežališče in njegov ku-
javnik, kamor se zateče pred viharji vsakdana, zato, da bi spet
vstopil v preteklost ali v zgodbo, ki je nemara iz prihodnosti.

Čas

Njegov čas je krogovičje svetlobne rozete. Svetloba so
besede in iz njih zgodbe in iz teh preja časa, ki se vrti,
zato mu ni videti ne začetka, kaj šele konca. Zgodo-
vina je zanj vsakdan, v katerem se pogovarja s predniki, kot
da nimajo trajanja, in pogovarja se z besedami. S prvimi be-
sedami, ki so tako lepo stekle in ga omrežile s čudovito, na-
bito polno zgodbo njegovega življenja. Vrti se v besedah in z
besedami, pleše po presledkih in med vrsticami, reže les in
ozemlje pogovore z vzvišenim, z besedami in zgodbami riše
čas, ki je nekoč bil. Vsakič, ko potisne dleto, je to romanje v
naravo, prihod v besedo, iz nje v zgodbo in z njo v naše srce.

Refošk

Rojen iz morske sape in fliša, pomladanskih istrskih ne-
viht in pripeke poletja. Lipov sredozemski ljubimec po-
šilja rdeče poljube z vetrom pod trmaste gore, da je pe-
sem videti kot ena sama velika gostija. Pesem, ki je usedlina
vina in veselega duha obenem, ki je zemlja, ženska in domovi-
na. Domovina, ki ji je Matjaž urezal njene najstarejše zapisane
besede, tako da je povezal vse štiri elemente našega človeka:
lipo, besede, čas in refošk

Jurij Smole, akademski kipar

VREDNOTE SLOVENSKE ZAVESTI

Veliko sem bil v življenju med ljudmi. Včasih se mi zazdi, da sem bil z množico tistih, ki so me obdajali na mojih življenjskih poteh, obdarjen, vse večkrat pa premišlujem, da mi vsa ta množica mnogokrat tudi ni bila dar, če odštejem tiste védežnike, kar v znatnem številu sem jih na življenjskih poteh srečeval, ki so me obdarovali z znanjem, vedenjem in duhovnim bogastvom, kolikor ga pač premorem.

Danes se mi zazdi (ta občutek je vse močnejši), da sem v resnici samotni človek, ki se vse bolj in vse dalj predaja premišljevanjem, zvečinoma o svojem preteklem življenju, vse manj, skoraj nič, pa o prihodnjem. In če si pred oči prikličem vse neštete danosti in hude preizkušnje, ki so me v življenju našle, je bilo žal več onih neprijaznih, kot tistih, ki so me osrečevale. V takem intenzivno premišlujem, skoraj se mi zdi, da pravzaprav vem, kako me je Fortuna spregledala med onimi, ki jih je življenjsko prevladujoče obdarovala z naklonjenostjo, sreča ji običajno pravimo.

Ampak, ta ista Fortuna je zmogla, hotela in znala v meni vzbuditi neizprosno slo ustvarjanja, slo, ki me žene in me vleče in vodi k novim in novim izzivom. Izmislek nje, Fortune, je tudi ta, da k sreči zmorem v takih, prevladujoče neprijaznih občutjih, najti trenutke posebne vznesenosti. Take trenutke doživim ob občudovanju velikih ljudi in njihovih, prav tako velikih, izjemnih dejanj slovenske preteklosti. Z vsem, kar sem izvedel o njih, z vsem, kar so počeli, z življenjem, kakršnega so živeli, so me nenavadno potegnili v svoj svet; neglasen,

*Počivajoče pričakovanje
zlepljenih lipovih ploskev.*

nekako odmaknjen, zdi se zapuščen, a zame neznansko dragocen. Zdi se mi, da mi tako mnogi veliki Slovenci na poseben način, z glasovi, ki jih ne slišim, a popolnoma prepoznavno občutim, vzpostavljajo z mano stik, odnos in nadčutno povezavo.

Vse močneje zaznavam te slovenske glasove iz davnine, z razvitimi nenavadnimi čutili se zmorem preseliti mednje v tiste časa izpred tisočletja, ko je slovenska govornica prvobitnih prebivalcev na Kranjskem izpod peresa dveh ali treh izbrancev naroda, dobivala prve zapisane podobe v brižinskem zapisu.

Bila je to prva zaveza narodu, veri, kulturi in zavedanju, da smo Slovenci (tedaj še Kranjci) davno ukoreninjeni del tedanje omikane Evrope. Takrat, pred tisočletjem, je nastajal prvi politični dokument narodnostnega zavedanja, hotenje poglobiti in ohraniti vernost se je z njim tudi izrazilo, pokazala se je poudarjena narodova volja, da bi sami razpolagali s svojo usodo.

Ko se je zgodil ta prvi zapis, ta častitljivi spomin s praga prvega v drugo tisočletje, je s tem dejanjem vzplamtel zanos slovenstva, tisti zanos, ki je bil moralni vodnik naroda skozi vse preizkušnje in ki je bil hkrati temelj nikoli utišane volje imeti svojo državo. Ta zanos, spočet s prvim zapisom slovenske besede v Brižinskih spomenikih, je doživel vrhunec v osamosvojitvenem dejanju, ki je pripeljalo do uresničenja omenjene želje - biti svoj v svoji državi: s svojim ozemljem, jezikovno kulturo in ljudmi, ki bodo znali ceniti omenjeno najdragocenejšo vrednoto od vseh, kar jih je.

Nekje v svojih arhivih sem našel zapis **Franceta Vodnika** (5. marec 1903 - 14. avgust 1986), znanega slovenskega pesnika, kritika, esejista in prevajalca:

»Verovati moramo, da je kultura še vedno narodova moč in njegova obramba. Kultura je izraz narodove duhovne podobe in njene moči. Na vseh koncih sveta se še dandanašnji prebujajo zgodovinski spomin, ki oživlja tradicijo, v kateri narod spozna

svojo pravo podobo. Najti torej pota k starim izročilom in starim duhovnim vrednotam. Kultura je namreč vse tisto, kar je človek iznašel in ustvaril nad potrebami trenutka in golega življenja na področju duhovnih vrednot.«

H kulturi naroda, tako še piše France Vodnik, spada tudi ves intimni in verski svet človeka. Resnično pravo in legitimno narodovo skupnost morejo graditi le tisti, ki koreninijo v ljudstvu in žive v ljubezni do slovenstva, pri tem pa ubirajo poti strpnosti in medsebojnega spoštovanja.

Edina pot je pot rasti človečnosti; žal pa se na tej poti v tem mojem času hudo spotikamo, nekateri pa tudi ovinkarijo, da ja ne bi stopili nanjo. Živeti svojo kulturo, ki jo seveda živimo vsak na svoj način, pomeni živeti ustvarjalno v svobodi z velelniki pameti in vsak po svoji vesti. Tudi sam se ob mnogih spotikanjih nahajam na tej skrotovičeni poti skozi svoj kratki življenjski čas kot nekakšen začasni romar na božjih poteh življenja.

Ko sem našel najlepša ustvarjalna vabila v možnostih, ki so mi jih ponujali Brižinski spomeniki, potem pa še vse drugi stari zapisi pradavne slovenske besede, sem si zaželel, da bi vsak od ustvarjalnih ljudi na Slovenskem mogel najti tak košček veselja v spoštovanju nebeško zasnovane razstave, ki se, kar mene zadeva, v tisočih starih slovenskih besedah v sedanjem času razgrinja pred nami. Ta veličastna razstava slovenske prabitnosti bi se morala kazati z našim odnosom v spoštovanju in občudovanju najprej našega jezika, potem pa še številnih podob pesmi, skladb, starih hiš, cerkva in gradiv, iger in stoterih drugih stvari, ki se kot izjemne narodove dragotine še ohranjajo skozi čas z našimi konservatorji, umetniki. Ta imenitna zakladnica vsega spoštovanja vrednega se nadaljuje s poezijo, prozo, umetniškim jezikom in vsem tistim, kar podaljšuje duh, vrednote slovenstva in kulture naroda skozi čas. Zase upam, želim in skromno pričakujem, da sem s svojim delom prispeval drobec k uresničevanju tega cilja.

*Čebelji vosek je
darilo narave.*

SVETLOBA IZPRED TISOČLETJA

Rezbarstvo, podobarstvo in pozlatarstvo so bili nekoč poklici, ki so se postavljali ob bok še bolj čislanim sposobnostim antičnih umetnikov, delujočih na področju slikarstva in kiparstva. Njihove veščine, umetniško izrazno moč in voljo do potankosti izmojstrene sposobnosti izraziti v barvah, kamnu in lesu lahko - še dolga stoletja potem, ko so bile ustvarjene - evropski človek najde in občuduje v množici cerkva, galerij in fasad, javnih in zasebnih zbirk ter še mnogokje, kjer njihova umetniška izrazna moč z izdelki rok in duha kljubuje stoletjem in tisočletjem. V vsem času z umetnostmi nagrajenega človeštva se je njihova ustvarjalnost najbolj razcvetela v dobi baroka, ko je izpod rok rezbarjev in pozlatarjev nastalo brez števila mojstrov. Te bodo ali so že preživele vse svoje ustvarjalce, čas, številne druge modne tokove in vse, kar se še ponuja v strahovito veliki ponudbi raznovrstnega človeškega ustvarjanja.

Tudi Slovenci smo se kdaj že z mnogimi rezbarji in pozlatarji priključili vsem tistim umetnikom, ki so z dletom v roki skušali na svoj način prispevati delež v sakralno umetnost po slovensko, opremljati cerkve in druge narodove objekte z rezbarjenim pohištvom in na ta način uveljavljati rezbarsko umetnost na tleh nekdanje Kranjske, sedanje Slovenije.

Nikoli v mladih letih - ko je bila glava polna misli na šport, prosti čas v naravi, plavanje, nogomet, potapljanje in vse ostalo, kar mi je ob siceršnjem prebiranju knjig izpolnjevalo mojo mladost - nisem pomislil, da bom kdaj pozneje dobesedno, popolnoma in docela z vsem bitjem predan lesu, njegovim strukturam, mehkobi, smoli in vsem drugim kemijskim

esencam, ki v njem počivajo in se dražeče sprehajajo do njihovih nosnic in čutil, ko mi posledično s svojo čudovito romantičnostjo oblikujejo tudi razpoloženje, predvsem pa odnos do narave in vsega stvarstva.

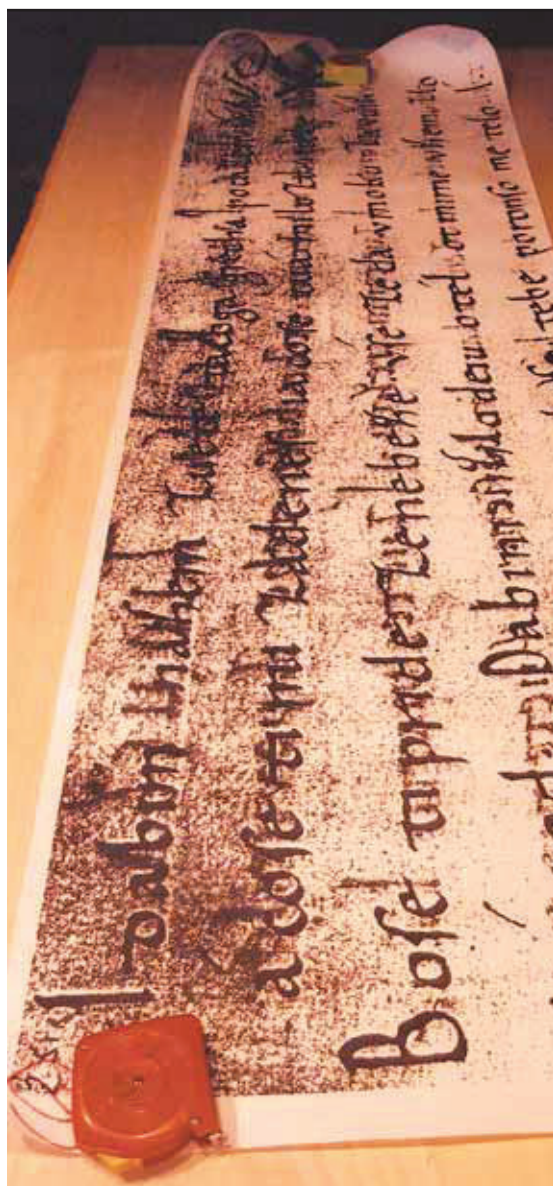
Potem se mi je zgodilo na pragu srednjih let, da mi je usoda porinila v roke lesene čoke, debla, šture in vsakršne kose lesa, iz katerih sem potem začel z dleti izvabljati oblike in podobe, ki so se mi zdele lepe in vredne oblikovanja. Množica lesenih izdelkov, ki je izšla izpod mojega dleta, je postala velika, z razstavami sem mnoge teh lesenih stvaritev skušal predstaviti tudi doma in drugje javnosti. Omenjena rezbarska dejavnost me je izpolnjevala ob mojem novinarskem delu in je postala uresničenje vsega, kar sem bil avtorsko v konkretnem času sposoben »dati od sebe«. Izpolnil sem kar nekaj zamisli, ki mi jih je navrglo iskanje izraznih možnosti v lesu.

Potem ko sem pred mnogimi leti - leta 1980 - našel kos velikega topolovega štora, v njem zagledal več izboklin (grč) in vboklin (špranje v lesu) ter prepoznal obliko obraza, me je neka nedoumljiva sila povabila, naj iz tega lesenega odreza naredim in ustvarim nekaj več, kot se je sam, naraven, kot je bil, predstavljal. Pridobil sem si nekaj ravnih dlet, les vpel v mizarstvo in začel! Iz grč so počasi nastajale oči, iz največje špranje so se raztegnila usta v širok, režec smehljal in kar naenkrat me je z delovne površine opazoval čuden obraz. Nenačuden spak me je gledal in opazoval v početju, ki mi je sčasoma postalo ljubo.

V tem trenutku se je začelo za moje življenje nekaj pomembnega, lotila se me je sla ustvarjanja v lesu, z lesom in iz lesa, sla, ki me drži že vsa ta dolga desetletja druženja v tem lepem in toplem materialu. Pobrskal sem po literaturi in ugotovil, da so ravno to, kar mi je usoda menda namenila za moj prvi izdelek, počeli že davni narodi, afriški pa počnejo še danes. Začel sem oblikovati afriške maske. Iz Kopro, kjer so se ustavljale

Lipovina je za rezbarja vabeča in topla tvarina.

*Beseda sledi besedi,
ko se te selijo na les.*

ladje, ki so na celino dovažale afriški les, sem uspel dobiti nekaj naročij eksotičnega afriškega lesa, pravzaprav je šlo za odpadke, in začel dolbsti mehki in lahki tropski les.

Izpod mojih dlet je nastala je množica mask, ki sem jim, kot se za maske spodobi, izdolbel ozadje, naličje pa je govorilo z vsake maske posebej s svojo strašljivo in grozljivo govorico. Bil je to čas, ko me je dleto in nešteto možnosti, da uresničim zamisli izdelav mask, popolnoma prevzelo. Navduševalo me je dejstvo, da sem lesenim, poprej popolnoma neuporabnim, kosom lesa izvalil izraze strahu, čudenja, jeze, veselja, zgroženosti, miru ali katerega drugih čustev, ki jih človek sam občuti. Z vso svojo močjo in rezbarsko veščino, kolikor sem je v tem prvem obdobju sploh posedoval, sem skušal vsa omenjena čustva preseliti v izraznost ustnic, nosu, obrvi, čela in mišic, ki na obrazu delujejo kot pomoč za izrazilo ustvarjalnega hotenja.

Na desetine zastrašujočih in bizarno delujočih afriških mask se je, vsaka v drugačni podobi, splazilo izpod mojih rok in dlet, ki so obsedeno dolbla v vsakršno lesno tvarino; predvsem afriških lesov, ki mi jih je v odpadnih koših dobavljal iz koprškega pristanišča moj stanovski koprski novinarski kolega **Franci Obolnar**.

Poglabljaj sem se v občutja afriških ustvarjalcev, njihove avtorske ambicije. Bili so (in so še vedno) močno povezani z živalmi, zato sem v tisti afriški les vstavljal rogove divjih živali, čekanke in druge strašljive zobe divjih merjascev ali kaj tretjega, kar sem presodil, da bo prispevalo k bolj pristnemu afriškemu videzu mojih izdelkov. Kmalu se mi je pokazalo, da s svojimi epigonskimi afriškimi izdelki niti slučajno ne dosegam mojih slavnih bosopetih Afričanov, ki praktično brez orodja, kakršno je bilo meni v podrobnostih na voljo, dosegajo ugodnejše rezultate meni nedosegljivih mojstrstev. Ko sem spoznal tematsko

pomembnejše stvari, se mi je odmaknilo dleto od afriških mask in lotil sem se izdelovanja starih pisav, inicialk in drugega takega zanimivega gradiva, ki me je izpolnjevalo le še fizično.

Po tem obdobju se mi je v nekam trenutku tudi zgodilo, da sem se z nekaj zagozdami lotil velikega pokončnega lipovega čoka. Nad tem, kar se mi je pri tistem posegu v notranjost čoka razkrilo, sem se hipoma navdušil, saj sem v notranjosti obdelanega masivnega kosa lesa našel z razkolom množico grč, preklanih ali le nalomljenih iverí ter nevsakdanjo, le meni v tem kosu razkrito lepoto lesenih pasaj, tkiva, letnic in drugega, krasnega, naravnost fantastičnega notranjega ustroja lesa in ustvarjalnosti narave.

Ko sem najdeno bogastvo iz sredice lipovih kosov pokazal nekaterim prijateljem, so se tudi oni navdušili ob dejstvu, da je vsakokratni lesni razkol - ki sem ga običajno osredil v pokončno pravokotno obliko - le eno samo enkratno in nikoli in nikjer ponovljivo dejanje oblike. Zaneslo me je potem, ko so me povabili nekam v gozdove nad Logatcem, kjer so mi ponudili množico padlih, torej že požaganih lip. Ko sem se znašel med njimi, nisem premišljeval drugega kot le, katere oblike se mi bodo v razkolu razkrile. V velikem in napornem transportu sem uspel tisto množico preseliti na domače dvorišče, kjer sem več tednov vihtel težko kladivo in se jezil nad jeklenim zagozdami, ki nikakor niso hotele v sicer mehko (a grčasto) lipovino. V jezi, ki je za tako silovito vihtenje kladiva vsekakor potrebna, pa se mi mnogokrat ni izšlo tako, kot sem želel. Debla so pokala po svoje, narava mi ni pustila, da bi velikokrat uresničil tisto, kar sem si prizadeval in z vsakim kosom nameraval najti v sredici posameznega debla.

Soočen sem bil z veliko odpadka, s katerim potem res nisem imel kar početi. Lipovina, posebej še sveža, nikakor ni dobro kurivo, saj sama po sebi pač noče veselo goreti, če ob sebi nima drugega lesa, bolj obdarjenega s smolami ali eteričnimi olji; lipa jih namreč nima.

*Tisočkrat pogledam:
kako je že zapisano
v osnovnem zapisu?*

Dolga stoletja se ni nihče ukvarjal z okrasjem pisnih dokumentov slovenstva.

Zgodilo se mi je tudi to, da je bilo ob meni vse več ljudi, ki se jim moje početje ni zelo nič posebnega. Še več; nekateri so se začeli norčevati iz mojih lepih razklatih struktur, ki je vsaka zase razgrinjala posebno, unikatno bogastvo lesne sredice - narave v najlepši podobi.

S to lepoto, ki sem ji bil zelo osamljen občudovalec njene krasote, sem pripravil tudi tri ali štiri razstave, ki pa niso vzbudile kaj prida pozornosti. Tudi potem ne, ko sem v take lesene razkole z lepili nekako vračal tiste elemente, ki so po mojem mnenju vanj spadali in jih les, ko je šlo za njegovo izraznost, ni mogel pogrešati. S krhkostjo lesenih iveri, dletovih odkruškov in različnih viter, vzeti iz odreza, tudi nisem spodbudil kaj prida dobrih odmevov, tako da sem po letu ali dveh nekako opustil moje »razklanke«, kakor sem izdelke še prej poimenoval. Seveda sem se nad njihovo lepoto, ki sem jo v lesu sam iskal - in našel - navduševal še naprej. Sosedom in nekaterim prijateljem sem podaril kakih dvajset ali trideset takih razklank, vendar so kmalu eden za drugim, to sem z žalostjo opazoval, snemali s svojih sten omenjene razklanke in jih nadomeščali s slikami: vsak seveda s slikami po svojem okusu. Je pa vedno tako, to sem ugotovil že zdavnaj: kar je podarjeno, je malo vredno, za kar je treba plačati, je vredno več, saj vsak bolj spoštuje svoj (težko prislužen) denar, kot pa tvoje avtorsko (četudi težaško) iskanje in podarjen izdelek, za katerega ni treba plačati.

Medtem sem bil v množici svojih aktivnosti (kot tudi že mnogo prej) zelo navezan na svet slovenskega ornamenta. Pridobil sem si vso možno in dostopno literaturo mojstrov ornamenta **Alberta Siča**, **Ivana Podborška** in **Jožeta Karlovška**. Navdušil me je posebej slednji, Domžalec starega kova, ki je slovenskemu ornamentu, to lahko zatrdim, posvetil vse svoje življenje. Razen naravnost obsedenega zbirateljstva se je Jože Karlovšek (1900-1963) z vso življenjsko močjo zagnal v avtorsko ustvarjanje novih in novih

ornamentalnih vzorcev - tako detajlov kot kompozicij, ki so šle v stotine predlog, naravnost navdušujoče kakovosti. Umetnostni zgodovinar Nace Šumi je v svoji knjigi o njem zapisal: Ornament mu je bil vse in vse mu je bilo ornament.

Ornamente, ki sem jih začel izdelovati v velikem številu, pa sem ponudil na tablah, na katere sem umeščal tudi najrazličnejše kose kovanih predmetov iz kmečkega življenja. Ti predmeti, zvečine je šlo za kose kmečkih voz, so seveda imeli tudi svoja poimenovanja, šlo je povečini za popačene nemške besede. Le redko kateri od teh starih, z rjo obdanih predmetov, je imel slovensko ime, zato mi je bil v mojem delu poseben izziv, da sem za posamezen kos, ki se je znašel pod kovačevim kladivom pred stotimi ali stopetdesetimi leti, skušal najti slovensko poimenovanje. Nekaj poimenovanj je v slovenskem jeziku že znanih, povečini pa šele v tem času najdevamo ustrezne slovenske izraze za staro kovano lepoto. Ornamentom sem namenjal rdečo barvo, kovino in les pa sem obdal v baržunasto temino, ki je z rdečo prinašala lepo stendhalovsko sozvočje lesenega izdelka s kovino. Nekaterim moja temno siva, skoraj črna osnova omenjenih izdelkov ni bila všeč, ampak tako je bilo - dokler je trajalo. Opus se je zaključeval, moja iskanja pa so se nadaljevala.

Potem sem se lotil izdelave ur. Ker sem z lesnim izrezljanim okrasjem posegel v obdobje secesije, sem se znašel med množico secesijskega okrasja, ornamentalno zasnovanega lepotenja predmetov, kakršnega so se lotevali ob koncu devetnajstega stoletja, vse do dvajsetih let dvajsetega stoletja. To obdobje, predvsem pa množica dekorativnih detajlov sta mi bila že od nekdaj zelo všeč, zato sem v ustvarjanju teh ur rad in z užitkom posegal v to zakladnico. Velika likovna čistost, disciplina ustvarjalcev in urejena lepota - vse to me je prepričalo, da sem za začetek skušal dognati čim več od onega, kar človek mora vedeti, če se želi resno ukvarjati s kako stvarjo. Prebral ali pregledal sem deset knjig

Kdo bi vas razumel, misli izpred davnih stoletij?

o omenjenem obdobju, predvsem pa sem si znosil na kup na stotine motivov, med katerimi sem iskal detajle, ki bi jih lahko vključil v svoje avtorske rešitve pri zasnovi mojih secesijskih ur. Ko sem tak detajl ali iskani motiv našel, sem ga skušal avtorsko obdelati; tako da sem ga lahko umestil na svoj izdelek. Taka ura potem ni bila le funkcionalni dodatek hišni opremi, postala je dekorativen del notranjosti vsakega doma, v katerem se je moja ura znašla. Pri tem sem užil kar nekaj priznanj celo likovnih ali umetnostnih strokovnjakov (**dr. Ivan Sedej**), zato sem dobil z njimi veliko spodbud, da s tako zasnovanim delom nadaljujem.

Kar zadeva ure - dolgo so me spremljale te žive lepote. Všeč so mi bile že zato, ker so si jih ljudje, ki sem jih jim podarjal ali prodal, nenehno ogledovali, vsakič, ko so pogledali na uro. Všeč mi je bilo, ko sem jim vgrajeval mehanizme, da so pod mojimi rokami oživele in ljudem postale vsakodnevne sopotnice. Skoraj vse sem, preden so se druga za drugo odselile iz hiše, tudi fotografiral. Za njimi so potem ostali trije debeli fascikli fotografij teh mojih nenavadnih hčera, ki so se razšle po celem svetu. Za darila ali kakšen drug namen so jih raznesli po vseh kontinentih, kjer jih večina nemara še danes ljudem meri čas.

Povečave s papirja skrbno preseljujem na lipovino.

MED STAROSVETNIMI SPOMENIKI PISMENSTVA

Zgodilo se je dokaj zgodaj, da sem v neki knjigi - po dolgih letih, odkar sem se v gimnaziji bežno in bolj na hitro seznanil z njimi - odkril vrednoto Brižinskih spomenikov. Tisočletje je mimo, odkar sta patra (ali morda trije) nekje pri Vrbi na Koroškem zapisala tedanje molitve v slovenskem jeziku. Pogledam in skušam jih prebrati. Ne gre! Zazdi se mi, kot bi gledal turško pisavo. In v hipu, ko vidim, da sem ob svoji tisočletni pisavi tujec, sklenem temu narediti konec. Priskrbim si ne prav poceni faksimile - natančni posnetek dragocenega originala - teh starih zapisov in znosim na kup vse, kar mi je bilo dostopno zapisanega o našem prvem zapisu izpred tisočletja. Brž ugotovim, da je gradiva, ki ga imam spoznati, veliko, zelo veliko!

V prvih korakih se potem potopim v sporočila: »Eče bi djed naš ne segrešil« (Če bi ded naš ne grešil) »te na vjeki jemu be žiti« (večno bi živel) ... Potem naprej in naprej kopljem s čedalje večjo strastjo in z močjo uma na krilih radovednosti - najprej v besedilu in še dalje. Nenadoma se mi utrne misel, da vse to bogastvo starega slovenskega izraza in preprostost te spokorniške misli prenesem še na svoje sporočilno gradivo - les. Od tod je le še korak. Z episkopom prenesem besedilo na zid, od tam gre na papir, s papirja, ki sem mu podložil indigo, na les. Na štiriintri-desetih velikih tablah potem zaživi celotno besedilo: spovedna molitev, pokora in misli o tem, kakšna ravnanja so nekoč ljudem pomenila greh, danes pa ne več. Grehi dedov, o katerih berem, da se jih je treba s sklonjeno glavo sramovati in se jih spovedovati, niso več grehi. Velikokrat so za one, ki želijo napredovati, uspevati, prodirati gor in naprej, neizogibna lastnost, ki omogoči in zagotavlja uspeh. Kakšen salto mortale!

Ob začrtanih linijah črk na velikih in debelih lipovih ploskvah (mnoge sem zlepil iz dveh delov) zarežem z rezbarskim nožičem in sežem v lipovo tkivo slab centimeter globoko in še z dleti potem. Črko za črko, besedo za besedo, reliefno izbežam na dan, previdno, skoraj boječe rinem mala dleta v vse tiste lesene krivine, ovinke, loke in linije. Pred mano, izpod mojih rok, nastajajo besede, sklopi besed, ki jim velikokrat ne vem pomena. Ampak večkrat, ko sedem k svojim lipovim plohom in k zapisanemu na njih, bolj mi postajajo domače te besede, sporočila, misli in tisto, kar skušajo bralci iz davnine povedati v sedanost. V delu, ki ga težko merim v urah, ali dneh, v mesecih pač, v letih še bolj, postajava prijatelja - njihov svet in ljudje izpred tisočletja, ki so spomenike pisali, in jaz, ki štirideset generacij kasneje prodiram z umom, mislijo in srcem vanje. Tedaj ugotovim, da mi je lepo, da sem pravzaprav nagrajenec usode, privilegiranec med vsemi, ki bi se tudi lahko podali v ta svet, pa se niso.

Vsa ta občutja, ki so mi podarjena, vzamem kot veliko nagrado, ki je ni mogoče meriti z denarjem, materialnim plačilom ali s čimer koli drugim. To nagrado, ki mi je tako nenavadno izplačana, štejem za največjo milost, ki mi jo je rezbarsko delo navrglo. Za nagrado jemljem tudi priznanje, da sem smel spomladi leta 2003 - le mesec dni potem, ko smo postali člani evropske zveze narodov - brati v Narodni univerzitetni knjižnici (NUK-u) še iz slovenske knjige vseh knjig, Abrahamovega kodeksa, kamor so Brižinske spomenike pred več kot tisočletjem zapisali, Nemci pa so nam omenjeno knjigo sedaj posodili za dober mesec dni.

Dolge kolone čakajočih Slovencev so se v tisti pomladi 2003 vile pred Plečnikovo lepotico, da pričakajo možnost vstopiti v zatemnjen prostor, obdan s številnimi črnimi zastori. V prostoru, v katerem so zagotovili stalno 50-odstotno relativno vlažnost, ni bilo ničesar, le na sredini je stala osvetljena manjša steklena vitrina, v njej pa je bil na moder žamet položen Kodeks škofa Abrahama. V tej zajetni knjigi raznovrstnih nemških in latinskih besedil je tudi

9 strani iz desetega stoletja, popisanih v slovenskem jeziku. V pisavi karolinški minuskuli (Slovenci, kot je znano, do Trubarja skoraj nismo imeli pisne tradicije), se je na odprtih dveh straneh bleščal nekakšen evangelij slovenskega jezika. Prosili so me, da sem obiskovalcem (bili so menda s Koroške) prebiral iz te svete knjige Slovencev besedila Brižinskih spomenikov.

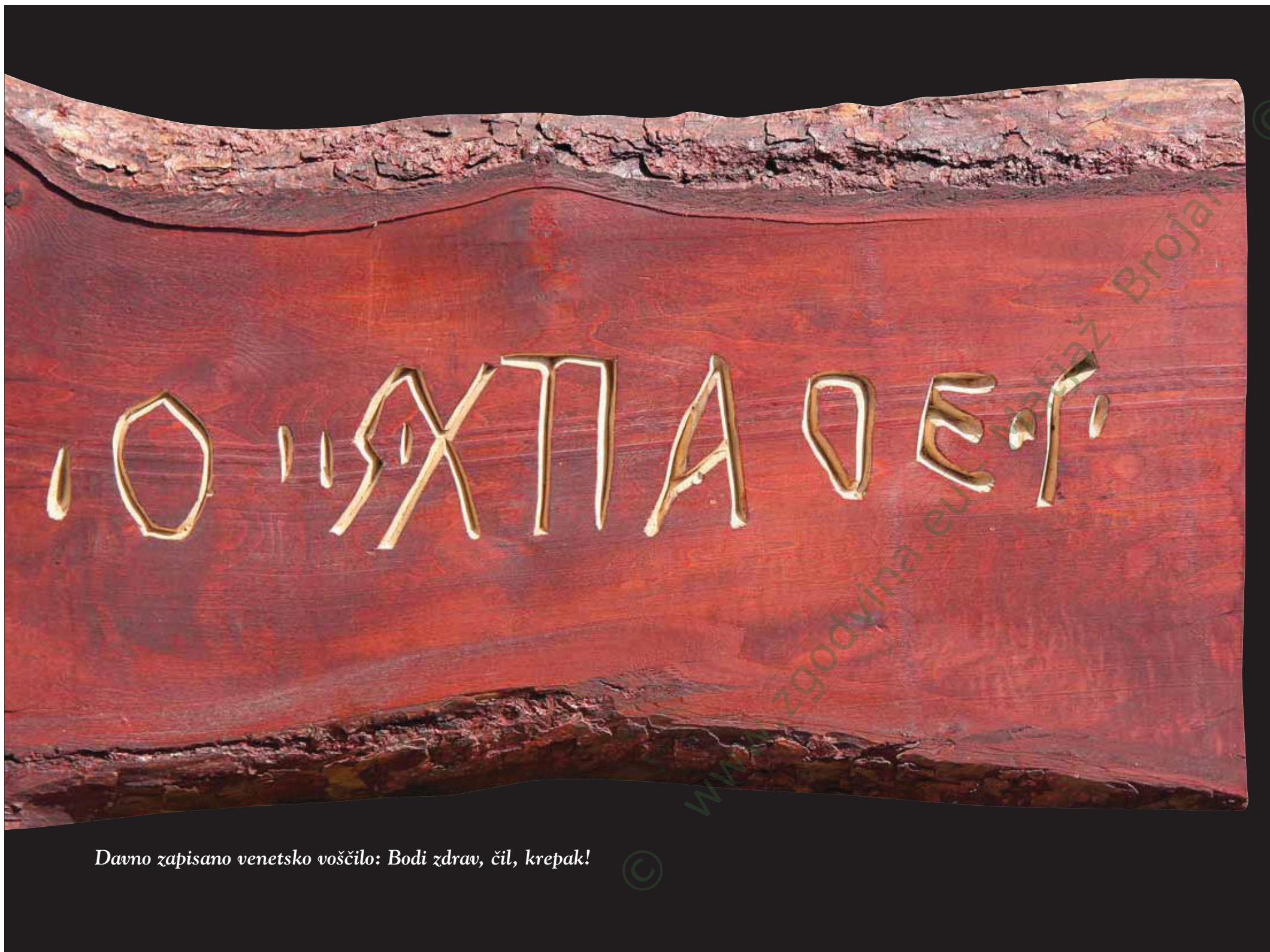
Bilo je nepozabno, tega trenutka in te možnosti, ki mi je bila dana, ne bom nikoli pozabil. Potem sem, bilo je nekaj let pozneje od tega trenutka, v isti sobi, vendar tedaj nezastrti, smel razstaviti 48 tabel »svojih« Brižinskih spomenikov v lesu.

Omenjena srečna dogodka sta mi v zavest naplavila novo zamisel, da se lotim še rezbarjenja Stiških rokopisov, nastalih leta 1428 v Stiškem samostanu izpod rok menihov češkega rodu.

Besedilo teh spomenikov, enako kot Brižinski spomeniki, prinaša veliko lepih, nenavadnih misli, ki mi tačas prinašajo veselje, izražajo duhovni mir in izpopolnjujejo ta, pravijo, že seniorska leta življenja. Življenja, katerega mi je ozaljšalo delo z nožiči in dleti starih rezbarjev.

Danes, ko poznam skoraj ves duhovni svet prvih piscev slovenskih besedil, se mi z vso upravičenostjo lahko zapiše, da se mi je zgodilo nekaj velikega, osrečujočega, takega, da me je velikokrat zbezanega v tem še bolj zbezanem svetu vrnilo k duhovnosti, razmišljanju in presojanju, kakšno življenje je človeku v resnici sploh živeti. Po srečanjih s prvimi slovenskimi zapisanimi besedami sem postal drugačen človek, ki na zdajšnje življenje gleda drugače in ki ve, za katere stvari se splača žrtvovati svoj čas, napor duha in telesa. Nagrajen sem za vse dolge mesece in leta, ki sem jih prebil sklonjen nad lipovimi deskami in tablami ter prevzet nad svetom, ki se je iz preteklosti in vrednostnega sveta prednikov pretopil tudi vame. To je edino, pravzaprav pa tudi najbolj dragoceno plačilo, ki sem ga za svoje delo mogel dobiti: Iz prepričanja in po premisleku zato kličem: Deo gratias!

Davno zapisano venetsko voščilo: Bodi zdrav, čil, krepak!

VENETSKI NAPIS NA SLOVENSKEM

V letu 2012 sem spoznal nadvse zanimivega človeka, **mag. Vinka Vodopivca**, posebnega strokovnjaka, ki pa je dobršen del svojih raziskovanj in ljubiteljskega prizadevanja usmeril v preteklost. Z vso ljubeznijo, ki jo je lahko opaziti samo pri ljudeh, kateri svojih raziskovanj ne počnejo za denar, se je lotil z nenavadnega arheološkega, zgodovinskega in svojevrstnega jezikoslovnega dela - nastanka in razvoja naroda, to je tako imenovane etnogeneze Slovencev. Iz teh njegovih raziskav je izšlo več knjig (predvsem o starejši slovenski etnogenezi), v katerih je na materialnih dokazih, kamnitih spomenikih, reliefih in drugih takih dokazilih gradil svoje teorije in videnje nastanka in razvoja etnije Slovencev, v konkretnem jezikovnem smislu, vendar tudi v duhovnem pomenu.

Mag. Vinko Vodopivec me je večkrat obiskal, tudi sam sem bil pri njem doma na zahodnem robu Rožnika - pod Drenikovim vrhom. Njegovo delo, ki človeka navduši zaradi velike zaverovanosti avtorja v nove rešitve, še nepoznane, nepredstavljene in, žal, tudi po predstavitvah nerazumljene, me je pritegnilo, da sem še v letu 2012 za Radio Slovenija pripravil po pogovorih z njim daljšo radijsko oddajo. Mož me je z vsako svojo izjavo in tezami o najstarejših materialnih ostankih, ki že od kamene dobe pripovedujejo zgodbe o življenju na ozemlju današnje Slovenije.

Nekatere od teh podatkov je Vinko Vodopivec že uporabil v petero zbornikih projekta **Korenine slovenskega naroda**. V njih je oral ledino in razširjal obzorja primerjalnega jezikoslovja z razbiranjem doslej neznanih in nepojasnjenih vsebin vsakršnih starih zapisov, največkrat zapisov, vklesanih v kamen. Pri Vinku Vodopivcu me je posebej navdušilo njegovo samohodstvo,

Berem: Govorite, molite za nami ...

njegova raziskovalna sla in neuničljiva trmoglavost po svoje raziskovati področja, za katera se je etabrirana strokovna javnost že davno odločila, da so dokončno in za vse čase raziskana. Za mag. Vinka Vodopivca so značilne primerjave v razumevanju različnih napisov, ki jih zahodnoevropski jezikoslovci in raziskovalci nikakor niso znali razvozlati. Pojasnjevali so jih, uporabljajoč značilnosti latinskega in grškega jezika, zato jim nikakor niso prišli do prave razlage. Vendar pa so, po Vodopivčevo, venetski, retijski in etruščanski jeziki mnogo starejši in so pravi muzej za razumevanje predantičnih govorov, zato so postale Vodopivčeve teze in razlage prepričljive in potrjujejo slovenščino kot najustreznejši jezik za razumevanje starih napisov.

S takimi gledanji se je mag. Vodopivec postavil kot avtor, katerega teze in tačas še nepriznanih pojasnil o etnogenezi slovenskega naroda ter o resničnem ozadju številnih materialnih, zvečine kamnitih napisov, se bodo strokovnjaki šele morali lotiti. Bodoči raziskovalci bodo na osnovah, ki jih je on postavil, lahko v prihodnosti nadaljevali njegovo delo; nekatera spoznanja bodo potrdili, druga spremenili, nekatera morda ovrgli. Mag. Vodopivec je vedno trdil: »Velika škoda je, ker se omenjenega dela ni lotila že prejšnja generacija znanstvenikov in akademikov.«

Zaradi njegovih zelo neposrednih, to je direktnih in nič kaj v vato zavutih izjav v moji radijski oddaji, sem od svojih predpostavljenih slišal kar precej karajočih besed. Mag. Vodopivec je namreč v oddaji zelo neprizanesljivo obračunal z zgodovinarji in dosedanjimi razlagalci prve slovenske poselitve, ki brez kakršnih koli materialnih dokazov trdijo, kako je v 6. stoletju potekalo preseljevanje plemen iz Zakarpatja proti našim krajem. V petero njegovih knjigah in zbornikih o etnogenezi Slovencev najdemo številne kamnite, glinene in skrilnate spomenike z množico vklesanih, vrezanih, izpraskanih ali drugače v trdo materijo vdelenih sporočil, zapisov, izrekov, gesel, v množici pa tudi nepojasnjenih znakov.

Vsa ta množica sporočil, ki nas v razdobju več kot dveh tisočletij nagovarja v današnjem času, govori o pismenosti ljudi, ki so nekoč živeli na naših tleh. Z mnenji prijatelja mag. Vinka Vodopivca in množice drugih pristašev teorije o venetskem poreklu Slovencev so bili naši predniki tod naseljeni že zdavnaj pred onimi, ki jih sicer v etabrirani položaj prvonaseljencev postavlja aktualna zgodovinska znanost. Neprizanesljivo so ravnali z njim, mojim nerazumljenim prijateljem mag. Vodopivcem.

Objavil je več strokovnih člankov tudi s področja vrednot in kulture, fizike, čustvene in duhovne onesnaženosti etike in morale ter več kritičnih razmišljanj o osnovnem, srednjem in visokem šolstvu. Lotil se je vprašanj odgovornosti in liberalizma, množičnih kršitev človekovih pravic, lažne, navidezne in ponarejene zgodovine ter avtorjev, ki so takšno zgodovino uresničevali v svojem sprevrženem delu brez materialnih dokazov za svoje trditve. Ko se je upokojil, se je še bolj posvetil slovenskim koreninam, v glavnem kamnitim »dokumentom« starejše evropske in tukajšnje etnogeneze. Bil je velik strokovnjak, njegovo delo je temeljilo na raziskovanju dostopnih materialnih dokazov, ki doma ni zaslužilo ustreznega priznanja, v tujini pač. O tem govorijo številne mednarodne konference ter devetero zbornikov, v katerih se je uveljavil kot unikatni, največkrat najavtoritativnejši avtor.

Njegovemu spominu v opombo sem v les vrezal najbolj prepoznaven napis z bronaste situle, ki so jo našli kilometer jugozahodno od vasi Škocjan na Krasu. Po ugotovljenih značilnostih so jo uporabljali v četrtem ali petem stoletju pred Kristusom. Napis na situli **OSTIAREJ** pomeni željo ali napitnico, prevajajo pa ga kot **Ostani zdrav** (tudi jar, mlad, čil, krepak). V slovenskem besedišču je pod geslom »jar« (SSKJ - 1994, stran 357) mogoče najti dva pomena: prvi zadeva žito, ki se seje spomladi (torej jaro žiro), drugi pomen pa je bil uporabljen v povezavi z novonastalo gospodo ali višjim družbenim položajem (jari meščan, jaro ali novo plemstvo, jari bogataš, jara gospoda).

Zložena molitev prednikov.

O BRIŽINSKIH SPOMENIKIH BI MORALI VEDETI

Brižinski spomeniki, nastali so med leti 972 in 1039, so največja pisna dragocenost slovenske kulturne zavesti. Poimenovani so po nemškem mestu **Freising** (v slovenskem prevodu gre za **Brižin**), kjer so našli zbornik srednjeveških latinških rokopisov. Poimenovali so ga **Kodeks škofa Abrahama**. Zbornik je bil v starem škofijskem središču najprej last škofov cerkve. Bavarska škofija je imela od devetega ali desetega stoletja posestva ter cerkveno in posvetno oblast na delih slovenske zemlje (npr. ob Vrbskem jezeru, v Škofji Loki s širšo okolico in na Zgornjem Koroškem), zato si lahko razlagamo, zakaj je prišlo do vpisa slovenskih cerkvenih besedil v sicer bavarski cerkveni zbornik. Potem ko so ga leta 1803 v Freisingu našli, so ga štiri leta pozneje prenesli v Münchensko državno knjižnico, kjer je še danes. Prav v Münchnu so v zborniku odkrili troje nenavadnih, za nemško okolje nerazumljivih zapisov, za katere pa se je hitro ugotovilo, da gre za zapise v slovanskem oziroma slovenskem jeziku. Kodeks škofa Abrahama obsega 169 pergamentnih listov, slovenska besedila pa so napisana na listih, 78, 158, 159, 160, 161. Rokopis je zvezan iz šestere različnih zvezkov ali delov v eno knjigo (liste je pisalo več različnih piscev). Slovenska besedila sta pisala dva avtorja: prvega ena roka, drugega in tretjega pa spet druga oseba. Zapisani so v karolinški minuskuli - pisavi, ki je bila od Karla Velikega razširjena kot prevladujoča pisava tedaj pišoče Evrope v latinskem jeziku. Paleografska analiza je ugotovila, da so bila besedila pisana okoli leta 1000, in sicer v tisti obliki pisave, ki je bila takrat na Bavarskem običajna. Poteze, oblike črk, ligature, kratice in drugi znaki govore v prid tej ugotovitvi.

- 24 -

PRVI BRIŽINSKI SPOMENIK

Govorite za nami teh malo besed
Bog, Gospod milostljivi, Oče Bog, Tebi izpovem ves
moj greh, in svetemu Križu, in sveti Mariji, in svetemu
Mihaelu, in vsem krilatcem božjim, in svetemu Petru,
in vsem slom božjim, in vsem mučenikom božjim,

Lu hem vne ncom bošam. Lu Lem de vuam proudnim. Lu ke
proud nim. Tebe bošrabe. cho ku bra iz povueden. u ket moih
greh. Lu veru u. da mve no hem. Zuee boufi ite se na on
huet. pakite u hvati. na hod III den. Imeti mi ief vuot
potem. Imeti mi te. oc puštie moih grechou. Boše

... in vsem vernikom božjim in vsem devicam pravičnim, in vsem pravičnim. In tebi, božji služabnik, hočem biti izpovedan vseh mojih grehov, in verujem, da mi je, ko sem na tem svetu bil, iti na oni svet, pa spet vstati na sodni dan. Imeti mi je življenje, po tem imeti mi je odpustek mojih grehov. Bog ...

... milostljivi, sprejmi mojo spoved mojih grehov: kar sem storil zla do tega dne, potem ko sem bil na ta svet poslan in bil krščen, kar pomnim ali ne pomnim, ali hote ali ne hote, ali vede ali ne vede, ali v krivi prisegi ali v laži, ali v tatvini ali v zavisti, ali v skrunitvi ...

milostljivi. pri mi mo v iz povued. moih grechou. Ke
vsem Zvonil zla. pot den pongese bih na hi Zvuer
vnuaken. ibih cristen. Ke pomngu ali ne pomngu. In
vuolu ali ne vuolu. In vede ali ne vede. In vne proud
na rve. ali uki. In varte. ali hvantun ali v vlna hi.

Li vhinistue. ali efe mi hetomu chotelo. emuse mibi. ne doš
talo. choteti. Lu v poglagolani. ali špe. ali ne špe. Lu efe
telem. ne Zpa hal nedela. m Lu eta vuecera. m mega
pohca. Inoga mnogoga. efe proti bogu. i proti me
mu crehtu. Ti edin boše. vuel. caco mi tega potra

... ali v nečistovanju, ali ker se mi je hotelo to, kar se mi ne bi smelo hoteti, ali v obrekovanju, ali špe ali ne špe, ali ker nisem spoštoval nedelje, ali svetega večera, niti mojega posta in drugega mnogega, kar je proti Bogu in proti mojemu krstu. Ti edini, Bog, veš, kako mi je v tem potre- ...

... ba velika. Bog Gospod milostljivi, Tebe milosti prosim za te našete grehe in za druge mnoge, in večje in manjše, ki sem jih storil. Za té Tebe milosti prosim, in sveto Marijo, in vse svete.

ba vuelica. Boše gozpod milostljivi. tebe Te mil
tuoniv. od vseh postenih greh. I. od njih mno Leh.
In vuen sib. i min sib. Efe telem Zvord. tet Zetebe
mil tuoniv. I hveta man. In vlem hveta m

I dābim nāhem tūete tacaoga grecha pocalen v hēl.
 ācōse tūmī zadeneš ia cōse tuā milošt. mebe lūbo
 Bōse tūpride tenebeše vse tēda v moku. Lavuūh
 nārod. Dabim hōlodeu otel ot mīme v hēm tlo
 oerem miloštavū bōse. tebe poronfo me telo. I

In da bi na tem svetu za tak greh kaznen nase vzel, kakor mi Ti zadeneš in kakor je
 Tvoja milost in Tebi ljubo. Ti si prišel z nebes, in že si se dal mučiti za ves svet, da
 bi nas zlodeju otel. Otni me vsem zlodejem, Milostljivi Bog, Tebi izročam moje telo, in
 ... moje dušo, in moje besede, in moje delo, in mojo voljo, in mojo vero, in moje
 življenje. In da bi zaslišal na sodni dan Tvojo milost veliko s tistimi, ki jih pozoveš
 s Tvojimi usti: Pridite, Očeta mojega izvoljeni, prejmite večno veselje in večno
 življenje, ki vam je pripravljeno iz veka v vek. Amen.

mō dūfū I moia. Uovueha. I me delo. I mo vuolu
 I mo vueru. umoi svuot I dabim u hiffal nālodni
 den tuō milošt vuelu. tēmi tēse v hō vuef tvoi
 mi v hō. I ndete ot hā mega I vuolienī pri
 mēse vūešne vūe hēle. I vūešmī svuot I sev
 tēht. ugo toulēno. I hūueka v vūek. a men

Prvi in tretji spomenik prinašata spovedna obrazca, drugi pa je nagovor o grehu in pokori. Gre torej za del pridige, s katero je mašnik želel svoje vernike spodbujati h kesanju. Tako pomenita drugi in tretji spomenik vsebinsko zaokroženo celoto.

Besedila niso izvirna, ampak so nastala kot prevodi latinskih in nemških predlog, ki so bile tedaj v rabi v zahodni cerkvi; predloge, po katerih so nastali zapiski, so tedaj segale morda celo dvesto let v preteklost. Morda so celo že okrog leta 800 obstajali prvi zapisani teksti za krščansko bogoslužje (žal niso ohranjeni), s katerimi je duhovnik moral takrat z ljudstvom moliti v njegovem jeziku glavne potrebne molitve in mu v njegovem razumljivem jeziku razlagati temeljne verske resnice. Le del teh molitev se je ohranil v Brižinskih spomenikih. Najpomembnejše od vseh besedil je govor - pridiga o grehu in pokori. Gre za pridigo, v kateri duhovnik vernikom na kratek in pregleden način razlaga krščanski nauk s posebnim poudarkom na grehu in zveličanju. V njej je vernikom povedano, da je zaradi Adamovega izvirnega greha prišla nad človeštvo vrsta nesreč, skrbi, bolezni in na koncu celo smrt. Vernike opominja, da se je treba odpovedati pregreham, malikovanju, tatvinam, umorom, krivim prisegam in sovraštvu, če želimo doseči zveličanje. Za zgled postavlja krščanske mučence in svetnike, ki so opravljali dobra dela za soljudi. Ob sklepu vernike povabi h kesanju, saj na koncu človeka čaka božja sodba: sojen in pogubljen bo, če bo opravljal slaba dela, zveličan pa, če bo delal v življenju dobro.

Tu pred nami so zdaj ti spomeniki v podobi, kot sem jih z največjo mero skrbi, pozornosti, spoštovanja in ljubezni do prednikov zmožel. Besedilo prvega Brižinskega spomenika sem razdelil na sedem velikih ploskev, drugi spomenik sem izrezljal na trinajstih tablah, tretjega pa na devetih. Ob vsaki moji leseni izrezljani tabli v nadaljevanju lahko preberete prevod konkretnega besedila v sodobni slovenščini.

DRUGI BRIŽINSKI SPOMENIK

Če bi ded naš ne grešil
grešil te vvekigamube
firi ferofni neprižen
koti mkeahgefo per
fali nemugi nuskna
telemoka nuuvog
kgenubefca bone
felasunzuubun ne
priaznmu uvignat

Če bi ded naš ne grešil, bi mu na veke bilo živeti, starosti ne prejeti, nikoli skrbi imeti, ne solznega telesa, temveč na veke bi mu bilo živeti. Ker je bil z zavistjo Neprijaznega izgnan ...

Od slava božje loam
nana podelo vveka
firača lperlab boi
do nemoka lllhe
dalemre lpagbra
epia pomenem Ze
dasimo uuebofi na
tesenle botomu M

... od slave božje, po tem so na rod človeški bolečine in skrbi prišle, in bolezní, in po tem redu smrt. In vendar, bratje, spomnimo se, da nam tudi sinovi božji rečejo. Zato o- ...

... pustimo ta mrzka dela, ker so dela satanova, ko žrtvujemo, brata oklevetamo, kot tatvina, kot uboj, kot poltenosti naslada, kot prisege, ki jih ne spoštujemo, temveč jih prestopamo, kot sovraštvo. Nič pa od teh del ni bolj mrzko ...

Atanem Zeb murZeb
del Efesurt dela foto
nina Efesutu tuorum
brara odevuatam fe
tazua Efesutu Efesutu
ugongenige Efesutu Chor
le lb nepazem nuge pte
fapam Efene nauužo
nuzes reb del murZene

pred bofina oZima mo
fese pozomu Zinzi un
deci Nam razumen
esebese ppuur Zhou
veA yula take ato
se mungelun teje ne
pvaZnna uz nenaun
dese Abofu uz tuiyse

... pred božjimi očmi. Morete
zatorej, sinki, videti in sami
razumeti, da so bili poprej ljudje
v lice prav taki, kakor smo tudi
mi, ter so dela Neprijaznega
zasovražili, božja pa vzljubili.

Zatorej se zdaj v njih cerkvah klanjamo
in se jim molimo in v čast njih pijemo
in obete naše jim nosimo za odrešitev
teles naših in duš naših. Prav takšni
pa moremo tudi mi še biti, če ista dela
začnemo delati, ki so jih ...

da boomu nane tjeveu
vab ich clanam Ze mod
lum Ze im izeti ich
pigem loben nasse m
neZem oZepafgeruge
telez nasich iduf nasich
Ugefenofen inu este
bum ecce tage deba
nasnem delam taseo

ni delase Anibo las
na nago vuedhu sag
na naborachu bolia
obuiachu naga ode
achu malo mogonda
umebose boZledado
mrzna Zigreahu fan
nal bodoravni Quoge

... oni delali. Zakaj oni so
lačnega hranili, žejnega
napajali, bosega obuvali,
nagega odevali, onemoglega
v imenu božjem obiskovali,
mrzlega ogrevali, tujca
pod krove svoje ...

... vodili, v temnicah in v železnih
verigah zaklenjene obiskovali, in
v imenu božjem jih tešili. S temi,
s temi deli so se ti Bogu približali.
Tako, sinki, je tudi nam moliti
prav temu vse- ...

uvedechu Uzun
niZab in ZeleZneb
vvofish Udepenh
boZcekachu Uime
bofie te ureffahu
tani tanaZe del
bogu brupfale tan
Zinzi inam Ze mod
lum romuge vurch

... višnjemu Očetu Gospodu, dokler nas prav
tja ne vseli, v kraljestvo svoje, ki je pripravljeno
od konca do kraja izvoljencem božjim. In smo,
bratje, pozvani in poklicani, pred njegovim
obličjem se ne ...

nemo Očtu Gospodu do
dani tamoge vzed
li vZezarftuo suoge
Eseft ugorouleno iz
eoni dooni izvvo
lenico^{son} boftem lgezm
bracta bozuuam; ib
bgene Egofenemosem

nikifeliza nuon
ri nicacofe ubega
vi nugeftaa pred
stolom bofigem le
zoprnicom našim
Zelldogem starim
igefle predbofi
ma ofima vZaco

... moremo za nikomer skriti, nikakor
ubežati, temveč nam je stati pred
stolom božjim z zoprnikom našim,
z zlodejem starim, ki se nam je
pred božjimi očmi vsake- ...

... mu s svojimi
usti in s svojo
besedo izpovedati,
kar je na tem svetu
vsakdo storil, bodi
dobro, bodisi zlo.
Zatorej na tisti
dan, sinki, mislite,
ko se ne bo kam
skriti, temveč ...

mu Zuornm vZa
Zuornm glagolom
vZbovuedati ffege
našemZuere ehifo
ftuoril libobodi do
bro libolzi zlo
Dactomudma Zenz
muZlre ide neea
moZe velonta nu

ge pred bofima ofima
kari izio prio imiri
iufegelim bovedal
Naf gozbod lueacru
ifegest bah teleznaftih
kpaftel duftaftih ton
bozledine balouyam
go pozledge polftavo

... bo pred božjimi očmi stati in to
pravdo imeti, ki sem jo napovedal.
Naš Gospod, sveti Krist, ki je zdravnik
teles naših in rešenik duš naših, pa je
to poslednje zdravilo naposled postavil,

... in pokazal je, s katerim se
nam je njemu odreči in se mu
oteti. Prejšnji naši so hudo
trpeli, kajti topli so jih s šibami
in pritiskali k ognju in žgali in
z meči sekali in po lesu obešali
in jih z železnimi kljukami ...

iucazalge imfele nam
dozfoi odpego zavue
kati igemuzeoten
preftenafti kofkoco
ftafadacho neboie te
pechu medlams ipm
nuzfe ogni pefachy
imefti onachu ipolezy
vufachy ofeleznidun

... trgali. Mi pa zdaj z našo pravo vero in pravo izpovedjo isto moremo storiti,
kar so oni s tem velikim trpljenjem storili. Zatorej, sinki, božje služabnike
pokličite ter jim grehe vaše naštejte in izpovedani jim boste grehov vaših.

ge paztgachu atobae
mii ninge nafu prau
dnu vufun ipraubno
kbovediu totemofim
krota efoia tovue
lieo ftaftau ftuofte
dapotomu linzi bofi
taha pftuauftete
in grechi vuafti pofe
teim upovvedni bo
dete grehov vuaftih

TRETJI BRIŽINSKI SPOMENIK

Lazze haglagolo
Zlodeu. lužen rego
delom. lužen rego
lepocam Toše uue
ruu ubog uze mo
gok. lu rega zin
lu Zuuca dub Dara
ar imena. edin bog
gospod Zuuca
ise Zuop nebo ly

Jaz se odpovem
zlodeju in vsem
njegovim delom
in vsem njegovim
lepotijam. Tudi
verujem v Boga
vsemogočnega
in v njegovega
Sina in v svetega
Duha, da so ta
tri imena, en Bog,
Gospod sveti, ki je
ustvaril nebo in ...

emlo. Toše vico ie
ga milošca. Iščē
mariae. Iščē mic
habela. Iščē pe
tra. Iščē bosib
Iščē bosib mofe
nic. Iščē t Za

... zemljo. Tudi prosim njegove
milosti in sv. Marije in sv.
Mihaela in sv. Petra in vseh
božjih slov in vseh božjih
mučnikov in vseh božjih sve- ...

... čenikov, in vseh svetih devic,
in vseh božjih moči, da bi mi
hoteli v pomoč biti pri Bogu za
moje grehe, da bi čisto izpoved
storil in odpustek od Boga prejel.
Bogu vsemogočnemu ...

connic Iščē Zueib
deuueh. Iščē t moki.
Da mi refire napomoki
brei kibogu moih gre
chou. Dabim čisto iz
pouued Zuuord. Iščē
pušre orboga priel.
Bogu uše mogokema.